

METODECENTRET
Center for Innovation & Metodeudvikling

Bedre samfundsinklusion for anbragte børn og unge

Arbejdsrapport

Sofie Ilsvard, Marie Skougaard & Simon Østergaard Møller

BEDRE SAMFUNDSINKLUSION AF ANBRAGTE BØRN OG UNGE. ARBEJDSPAPIR.

Metodecentret
Olof Palmes Allé 19
8200 Aarhus N

SOFIE ILSVARD, MARIE SKOUGAARD & SIMON ØSTERGAARD MØLLER

Udgivet MÅNED ÅR

Download på www.metodecentret.dk

Der kan frit citeres fra litteraturgennemgangen, korrekt angivelse er:

Ilsvard, S., Skougaard, M. & Møller, S.Ø. 2021. Bedre samfundsinklusion af anbragte børn og unge. Arbejdspapir. Aarhus: Metodecentret.

1	INDLEDNING.....	4
1.1	AFGRÆNSNING	4
2	FAMILIÆRT NETVÆRK.....	5
2.1	STYRKELSE AF FAMILIERELATION UNDER ANBRINGELSE	6
2.2	SAMARBEJDE MELLEM BIOLOGISKE FORÆLDRE OG PLEJEFAMILIE	7
2.3	STABILITET I ANBRINGELSEN.....	8
2.4	FAMILIELIGNENDE RELATIONER FOR INSTITUTIONSANBRAGTE	8
2.5	ØGET BRUG AF NETVÆRKSANBRINGELSER.....	9
3	UDDANNELSE	10
3.1	STYRKET SAMARBEJDE MELLEM ANBRINGELSESTED, SKOLE OG FORVALTNING	10
3.2	POSITIVE FORVENTNINGER	13
3.3	SKOLEUNDERSTØTTENDE INDSATSER	14
4	FRITIDSLIV OG SOCIALT NETVÆRK	17
4.1	STØTTE TIL FRITIDSLIV	18
4.2	SOCIALT NETVÆRK.....	18
5	SUNDHED	20
5.1	FOREBYGGELSE OG BEHANDLING AF STOFMISBRUG.....	20
5.2	UDVIKLING AF MENTALE SOCIALE EVNER.....	21
5.3	ØPKVALIFICERING AF PLEJEFORÆLDRE	22
6	LITTERATUR.....	24

1 Indledning

Tidligere anbragte børn og unge har typisk haft en væsentligt anderledes opvækst med udfordringer som andre jævnaldrende sjældent har oplevet. Anbragte børn og unge kommer oftere fra hjem med få ressourcer, misbrug eller psykisk sygdom, hvor forældrene ikke har været i stand til at give børnene den omsorg, de har haft behov for. Det er velkendt og veldokumenteret, at disse børn klarer sig relativt dårligere end børn, der ikke har været anbragt på en række parametre såsom uddannelse og beskæftigelse, sundhed, netværk og fritidsliv (Laustsen m.fl. 2020). Børnene og de unge efterlades derfor i marginaliserede positioner og med ringere livsmuligheder end jævnaldrende ikke-anbragte.

Formålet med dette arbejdsrapport er at undersøge, hvordan vi kan understøtte en højere grad af samfundsinklusion for anbragte børn og unge, så vi fremover i højere grad kan hjælpe disse børn og unge i at skabe de liv, som de ønsker. Det handler fx om at undgå, at børnene og de unge ikke efterlades i "netværksfattigdom" og med dårligere forudsætninger for uddannelse og beskæftigelse, samt dårligere sundhed end børn, som ikke har været anbragt.

Mere præcist vil vi undersøge, om der findes afprøvede metodiske tilgange eller løsninger, hvormed der er opnået positive resultater til at løfte samfundsinklusionen af anbragte børn. Eksemplerne skal ses som et samlet inspirationskatalog for nye løsningsorienterede veje og inspirere fagpersoner inden for feltet. Vi undersøger følgende områder af anbragte børns og unges hverdagsliv:

- Familiært netværk
- Uddannelse
- Fritidsliv og socialt netværk
- Sundhed.

1.1 Afgrænsning

Arbejdsrapporten baseres på forskningslitteratur og evaluerede udviklings- og afprøvningsprojekter, der berører samfundsmæssig brobygning fra anbragte unge ud til familiært netværk, beskæftigelse, socialt netværk og en sundere livsstil. En afgrænsning til svensk, norsk og særligt dansk kontekst sikrer, at både anbringelsesområdet opbygning og de anbragtes baggrund og vilkår kan siges at være sammenlignelige og mulige at overføre til en dansk kommunal kontekst med forventning om at opnå tilsvarende effekter. Et kriterie for inklusion af evalueringsprojekterne er, at de er foretaget i 2010 og fremefter, hvor nyeste fund vægtes højest. Inspirationskataloget har sit udgangspunkt i anbragte unge, men visse indsatser vil også kunne benyttes overfor anbringelsestruede børn, der i høj grad oplever samme udfordringer på de fire udvalgte paramenter (Laustsen m.fl. 2020).

Vi har i arbejdsrapporten valgt at fokusere på indsatser, der kan understøtte anbragte børns samfundsinklusion og fungere som broer ud til de forskellige delområder; familie, beskæftigelse, fritidsliv og sundhed. Det er vigtigt at have for øje, at de fire områder udover at have separate konsekvenser også er afhængige af hinanden, altså vil en indsats for at øge familiære relationer også kunne påvirke de sociale relationer og fritidslivet, mens man også kan tænke, at en indsats for at øge mental sundhed også vil skabe effekter på de anbragte børns evne til at indgå i enten arbejds- eller uddannelsesmæssig beskæftigelse. Projekter og indsatser beskrives under det område, hvor de primære effekter ses.

2 Familiært netværk

Det familiære netværk relaterer sig til nære og langvarige sociale relationer, som normalt opstår i den familiære eller slægtsmæssige kontekst. Inden for den sociologiske forskningslitteratur knytter det sig til den form for social kapital, som kaldes *bonding* (Putnam 2000). Begrebet om social kapital kan bruges til at beskrive, hvordan adgangen til sociale relationer er medbestemmende for det enkelte barns eller den enkelte unges mulighedsrum for at skabe forandring i sit liv. *Bonding* handler om 'at knytte bånd' og vedrører de nære relationer i barnets eller den unges liv. Disse relationer er stærke og skaber en grundlæggende følelse af at 'høre til' og have betydning for andre mennesker, hvilket er et grundlæggende behov og en ressource, som mennesker trækker på gennem livet. Tætte 'bånd' er således vigtige for at skabe en sund følelsesmæssig og identitetsmæssig udvikling hos børn og unge, også på lang sigt. Det er disse langvarige relationer, der skaber en grundlæggende følelse af at holde af og blive holdt af og opfylder dermed et menneskeligt behov om at være noget for nogen. Anbragte børn har dog ofte komplekse familieforhold og stor risiko for at fundamentet for disse relationer smuldrer og forsvinder i forbindelse med de forskellige familiære "brud" de oplever som barn og ung. Først ved anbringelse, hvor børnene adskilles fra forældre og søskende og oplever et tab af slægt, historie og selvforståelse og dernæst når de bliver 18 år, hvor plejefamilien og anden hjælp falder fra og lader barnet til sig selv (Laustsen m. fl. 2020).

Det giver disse unge nogle væsentligt anderledes vilkår for overgangen til voksenlivet end deres jævnaldrende. Ifølge VIVEs forløbsundersøgelse fra 2020 bor mere end halvdelen af de tidligere anbragte unge over 18 år enten alene eller fortsat på deres anbringelsessted. Resultaterne viser også, at tidligere anbragte unge i mindre grad har kontakt med både forældre og bedsteforældre. Men unge mennesker har behov for voksne relationer, der kan dele erfaringer og indsigter om voksenlivet, som jævnaldrende ikke kan. Det er derfor ifølge undersøgelsen ikke overraskende, at tidligere anbragte unge har en oplevelse af manglende følelsesmæssig og materiel støtte i overgangen til voksenlivet (ibid.).

Disse konklusioner gør det relevant at undersøge, hvordan man kan styrke familierelationerne under en anbringelse, så flere anbragte børn og unge har en positiv relation og kontakt til deres familiære netværk.

2.1 Styrkelse af familierelation under anbringelse

En kortlægning fra PWC og VIVE om støtte til forældre, hvis barn eller ung er anbragt, peger på, at forældre til anbragte børn og unge ofte er i en udsat position (PWC & VIVE 2020). Forældrene er typisk dårligere stillet på socioøkonomiske og helbredsmæssige forhold end andre forældre og de er ofte påvirket af en række forskellige belastninger, som også påvirker deres børns liv.

Ifølge kortlægningen er anbragte børn ofte ramt af en ond cirkel, hvor deres liv bliver turbulent som følge af turbulente forældreliv, hvilket yderligere forstærker turbulensen i børnenes egne liv. Dette til trods, spiller forældrene en vigtig rolle i børnenes liv, også selvom barnet er anbragt. Derfor kan kontakten mellem børn og forældre være vigtig for dem begge samtidig med, at en god kontakt ofte er en forudsætning for et vellykket anbringelsesforløb.

Det fremgår også af kortlægningen, at både dansk og international forskning har vist, at forældrene til anbragte børn ofte oplever, at de får for lidt eller slet ingen støtte til at håndtere anbringelsen af deres barn og at de ikke involveres i beslutningerne. Forældrene kan fx opleve en stor krise i forbindelse med anbringelsen, hvor de får hjælp til at håndtere deres nye situation og forældrerolle, eksempelvis gennem en gennemgående støtteperson. Samtidig kan det være vigtigt, at forældrene støttes til at forstå baggrund for anbringelsen. Det fremgår af kortlægningen, at:

Forældrene føler ofte, at de får for lidt, utilstrækkelig eller slet ikke får støtte til at håndtere anbringelsen, og at de ikke anerkendes som medspiller og som forældre. Forældrene udtrykker et behov for at blive set og anerkendt som barnets forældre, at deres ressourcer anerkendes og kommer i spil, og at der er en tro på, at de kan skabe en forandring. Der er således brug for, at en indsats målrettet forældrene har fokus på forældrenes ressourcer, og at forældrenes ressourcer afdækkes, så der kan tilrettelægges et forløb, hvor forældrene styrkes i at se og udnytte egne ressourcer. Analysen viser desuden, at forældrene kan opleve behov for støtte til at skabe en forandring og behov for støtte til at mestre deres nye livssituation, hvis et mål om hjemgivelse ikke nås. Der er således behov for at arbejde med en individuelt tilrettelagt indsats, som passer til forældrene, familien og barnet, og som er fleksibel i forhold til forældrenes behov, der kan variere i de forskellige faser af anbringelsen (Ibid.; 13).

Kortlægningen identificerer også en række indsatser, der søger at imødekomme forældrenes behov for støtte. I indsatserne sker der ofte en afdækning af forældrenes ressourcer og udfordringer, hvilket danner baggrund for et matchning til et tilpasset tilbud. Ved at fokusere på ressourcer frem for begrænsninger, kan indsatserne holde fokus på forældrenes rolle og på at styrke deres relation til barnet. Fx sikrer flere indsatser ifølge kortlægningen ugentlige kontakt mellem forældre og barn, hvor forældrene får støtte til samværet

og til at styrke relationen til barnet. Med udgangspunkt i forældrenes ressourcer kan der eksempelvis arbejdes med træning, rollespil og refleksionsøvelser som man også kender det fra flere familiebehandlingsprogrammer (fx Familie & Netværk). Kortlægningen fremhæver også, at flere af indsatserne rummer organisatoriske elementer, som bl.a. handler om at skabe et godt samarbejde mellem forældre og de forskellige fagprofessionelle i familiens liv (ibid.).

Et eksempel på en sådan indsats findes under den norske statslige institution Barne-, Ungdoms og Familieetaten (Bufetat), der tilbyder kurser målrettet forældre, hvis børn er blevet anbragt på institution eller i plejefamilie (Angel 2016). Der er tale om et gruppeforløb, der forsøger at lære forældrene om den "magt" de har tilbage i situationen og hvordan de håndterer at blive holdt ansvarlig af aktørerne omkring dem. Kurset fokuserer på forældrenes styrker og udforsker, hvordan styrkerne med konkrete værktøjer kan bruges til at indtage forælderollen på ny og drage omsorg for deres børn. Forældrene på kurset erfaringsudveksler og har en åben dialog, der faciliteres af en kursusleder, der selv har oplevet at få sit barn anbragt samt en erfaren socialrådgiver. Forældrene har dog også mulighed for selv at påvirke, hvilke emner og problematikker kurset skal berøre. Evalueringen af kurset er baseret på interviews blandt ni forældre på det første hold, der alle oplever en positiv forandring på baggrund af kurset. De påpeger blandt andet at de er blevet mere bevidste om egne ressourcer og svagheder ved at kunne spejle sig i forældre i samme situation. Kurset giver dem en større selvsikkerhed og tro på, at de kan klare udfordringer i forbindelse med anbringelsen, blandt andet fordi de har lært at styre negative tanker og upassende adfærd og flere deltagere fortæller, at de føler sig set som forældre. Konkret ses det også, at restriktioner for samvær og konflikter med plejeforældre falder efter de biologiske forældres deltagelse i kurset.

2.2 Samarbejde mellem biologiske forældre og plejefamilie

Det kan være hårdt for både barn og forælder at opleve det brud, en anbringelse er og samtidig opretholde relationen under anbringelse. Dette skyldes blandt andet, at samarbejdet mellem barnets biologiske forældre og barnets plejefamilie ofte kan være konfliktfyldt og medføre ambivalente følelser ved begge parter (PWC & VIVE 2020).

I den sammenhæng kan det fx være vigtigt at arbejde med de biologiske forældres samvær med det anbragte barn. Et godt samvær, hvor forældrene hjælpes til at understøtte barnets trivsel i plejefamilien kan bidrage til et mere vellykket anbringelsesforløb og modvirke fx bekymring hos barnet om forældrenes trivsel (ibid.). Omvendt kan samværet påvirke barnet negativt, hvis de biologiske forældre afviser barnet eller relationen mellem biologiske forældre og plejeforældre er præget af mistillid og modarbejdelse.

Et eksempel på at skabe bedre samarbejde mellem det anbragte barns biologiske forældre og plejefamilie er et projekt foretaget i Roskilde Kommune, hvor disse blev tilbudt et fælles samtaleforløb bestående af tre møder med fokus på at løse bestemte problemer i samarbejdet eller i barnets/den unges liv (Deloitte 2014). Alle

familieplejekonsulenterne i kommunen modtog i den forbindelse uddannelse til samarbejdskonsulent, sådan at de kunne facilitere møderne på bedst mulig vis. Et vigtigt aspekt af møderne er det fysiske referat som begge parter tager med sig hjem i hånden efter et møde, for at klarlægge samarbejdsrådets aftaler og drøftelser og dermed undgå misforståelser og konflikter. I evalueringen af projektet indgik biologiske og plejeforældre til 13 børn, der alle har deltaget i interviews. Denne viser, at begge parter sætter stor pris på samtalerne som et forum for samarbejde og konflikthåndtering således, at fokus holdes på barnets behov. Det skal dog pointeres at et sådant projekt kræver, at barnets biologiske forældre er i stand til at indgå i et meningsfuldt samarbejde, hvorfor misbrug og psykiske lidelser kan være problematisk (ibid.; 136).

2.3 Stabilitet i anbringelsen

At danne tætte relationer tager tid og derfor er det vigtigt at understøtte langvarige anbringelser uden unødvendige brud og skift. Derfor er det vigtigt at plejeforældre har de rette kompetencer og erfaringer til at håndtere det anbragte barns problematikker.

En indsats der søger at imødekomme plejeforældres behov for sparring og kvalificering og dermed muligheden for at bevare en god anbringelse er tilbuddet om netværksstøtte, hvor plejeforældre i netværks- eller samtalegrupper kan udveksle frustrationer, viden og erfaring (Bolvig et. al., 2019). En evaluering foretaget på baggrund af spørgeskemaundersøgelse løbende fra 2015-2018 viser, at netværksstøtte faktisk reducerer skift i anbringelsesfamilie med 65% og skift til institutionsanbringelse med 40% sammenlignet med en kontrolgruppe dannet ved at matche familier der modtager netværksstøtte med lignende familier, der ikke gør. Det er dog vigtigt at påpege at anbragte børn, hvis plejefamilier modtager netværksstøtte ofte har en højere problemscore end andre anbragte børn, hvilket gør det svært at generalisere effekterne til at alle anbragte børn.

2.4 Familielignende relationer for institutionsanbragte

Institutionsanbragte børn har større udfordringer end børn i familiepleje mulighed med knytte længerevarende relationer. De voksne rollemøder og omsorgspersoner i deres liv vil ofte være de ansatte pædagoger. Det betyder at forholdet mellem den voksne og barnet, i større grad end ved plejefamilier, er karakteriseret ved at være et "job" for den voksne, der på et bestemt tidspunkt går hjem og er utilgængeligt for barnet. Derudover oplever institutionsbørn også regelmæssig udskiftning i personalet.

En måde hvorpå institutionsanbragte børn kan få muligheden for at knytte langvarige relationer og få et indblik i et mere almindeligt familieliv er gennem Mentorfamilier (Hestbæk, 2020). Dette er en familie, der frivilligt stiller sig til rådighed for det anbragte

barn. Indsatsen indledes med en grundig matchingproces, da mentorfamilierne i kraft af deres frivillighed skal have mulighed for at afstemme egne kompetence og ønsker med det tilknyttede barns udfordringer og behov, således at begge parter ved, hvad de går ind til. Indsatsen drives delvist af organisationen mentorbarn, hvor familierne kan opsøge støtte og rådgivning ligesom de også bliver tilknyttet en kommunal kontaktpædagog. Projektet kræver desuden at mentorfamilierne deltager i diverse informations- og supervisionsaftener. Midtvejsevalueringen fra 2020 viser, at både børn og mentorfamilier finder projektet meningsfuldt. Børnene føler, at de bliver valgt til som de er og sætter stor pris på indblikket i familielivets trygge rammer, rutiner og de tilhørende oplevelser med fester og ferier, der i høj grad adskiller sig fra deres tidligere familieerfaringer. De opnår en større tro på sig selv og udviser en højere grad af prosocial adfærd. Det kræver dog meget mental kapacitet at indgå i relationen – særligt i starten. Børnenes relationskompetencer er ofte svækket og de føler sig derfor meget usikre i den første tid med familien.

2.5 Øget brug af netværksanbringelser

VIVE har undersøgt effekterne af anbringelse i slægten hos barnet eller den unge og her finder de, at de slægtsanbragte har et stærkere netværk under og efter anbringelsen (Knudsen & Egelund 2011). De ser oftere deres forældre og andre familiemedlemmer og de har oftere en tæt relation til plejeforældrene, både under og efter anbringelsen. Forfatterne konkluderer, at:

Alt i alt har de slægtsanbragte unge dermed flere ressourcer at trække på i forhold til at starte et selvstændigt voksenliv efter anbringelsen (ibid.; 10).

Der kan derfor være god grund til at se på, hvordan brugen af netværksanbringelser kan øges. Metodecentret undersøgte dette i 2012 sammen med Randers og Københavns Kommune og kom frem til bl.a. følgende anbefalinger (Schultz 2012):

1. At der løbende er stort ledelsesmæssigt fokus på arbejde med at øge andelen af netværksanbringelser. Der kan være brug for et systematisk praksisændring, hvor der implementeres nye metoder og tilgange, der understøtter netværksamarbejde, herunder anbringelser i netværket.
2. At der udpeges ambassadører, der har en særlig rolle og et særligt ansvar for, at der arbejdes systematisk med alle sager.
3. At der tages hensyn til at arbejdet med at inddrage og ansvarliggøre netværket er ressourcekrævende. Selvom brugen af netværksanbringelser kan være omkostningseffektiv, er det samtidig ofte nødvendigt at investere i faglig støtte til netværksplejefamilierne.

I en nyere undersøgelse peges der på, at netværksanbringelser ikke anvendes i særlig stort omfang, selvom international forskning viser, at børn anbragt i slægt og netværk klarer sig bedre end børn anbragt ved professionelle (Rasmussen et al. 2020). På baggrund af en analyse i to danske kommuner, konkluderer forskerne bag undersøgelsen, at

det lave antal netværksanbringelser i mange kommuner ofte skyldes, at det opfattes som tidskrævende og udfordrende at inddrage netværket. Samtidig er det også konklusionen, at det er vigtigt at netværket inddrages tidligt i sagsforløbet, ligesom det også her understreges, at der er behov for en tydeligt socialfaglig ledelse til at drive en sådan forandring i praksis.

3 Uddannelse

Anbragte børns skolegang ser ofte væsentligt anderledes ud end deres jævnaldrendes. Anbragte børn starter senere i skole, skilles oftere ud til specialundervisning, de har oplevet flere skoleskift og har haft kortere og længerevarende perioder, hvor de slet ikke har gået i skole (Laustsen et al. 2020). Mange gennemfører ikke grundskoleuddannelsen, og de der gør, afslutter med et markant lavere karaktergennemsnit end klassekammeraterne. Derfor står en del anbragte børn uden for skolesystemet i slutningen af deres teenageår. Ifølge en analyse lavet af KL i 2015, har blot 60 % af anbragte børn taget folkeskolens afgangseksamen som 16-17-årig og kun 30 % har taget en ungdomsuddannelse som 25-årige. Dette gælder henholdsvis 94 % og 79 % af ikke-anbragte børn i samme aldersgruppe (KL 2015). Forskellene i tilknytning til uddannelsesområdet som ung afspejles senere i livet også i tilknytningen til arbejdsmarkedet. 43 % af tidligere anbragte børn er som 30-årige i job, mens dette gælder 77 % af ikke-anbragte senere i voksenlivet.

Disse forhold står i kontrast til, at størstedelen af de anbragte 15-årige har et positivt syn på deres skolegang og forventninger om en mellemlang videregående uddannelse (Laustsen et al. 2020). Samtidig peger undersøgelser på, at grunden til anbragte børns svære skolegang ikke nødvendigvis skal findes i kognitive funktionsnedsættelser eller indlæringsvanskeligheder, men i miljøet omkring dem (Rambøll 2020). Mange anbragte børn oplever en lav læringsparathed og manglende motivation, der kan forstærkes af søvnproblemer, konflikter med personale eller plejefamilier og bekymringer for den biologiske families velbefindende. Ofte har anbragte børn altså evnerne, men har svære forudsætninger for at indgå i et læringsfællesskab i skolen. Derfor har de brug for særlig støtte med dette for øje.

I det følgende præsenterer vi eksempler på konkrete indsatser, der fokuserer på, hvordan anbragte børn og unges skolegang kan styrkes. Indsatserne fordeler sig på tre fokusområder:

- Styrket samarbejde mellem anbringelsessted, skole og forvaltning
- Positive forventninger
- Skoleunderstøttende indsatser.

3.1 Styrket samarbejde mellem anbringelsessted, skole og forvaltning

Center for Anbragte Børn og Unge i Københavns Kommune har i 2016 evalueret projektet "Styrkelse af anbragte børn og unges skolegang", som havde til formål at undersøge, hvordan kommunen kunne styrke skolegangen for anbragte børn og unge (Klyvø & Larsen 2016). Særligt var der fokus på at reducere skolefravær og øge andelen af børn og unge i denne gruppe, som gennemfører 9. klasse.

I undersøgelsen indgår perspektiver fra anbragte børn og unge, plejeforældre, sagsbehandlere, kontaktpædagoger på døgninstitutioner, familieplejekonsulenter og skolelærere, som gennem interviews beskriver deres bud på, hvad der i særlig grad kan have en positiv indflydelse på anbragte børn og unges skolegang.

Her peges der blandt på, at anbragte børn og unges skolemæssige behov bliver ikke altid tilstrækkeligt afdækket inden anbringelse. Dette kan skyldes behovet for en hurtig anbringelse, hvor det omsorgsmæssige perspektiv bliver styrende. Derfor anbefales det i undersøgelsen, at der inden anbringelse laves en pædagogisk-psykologisk vurdering (PPV) af barnet eller den unge. For at sikre dette må samarbejdet mellem PPR og den kommunale myndighedsafdeling i visitationsfasen somme tider effektiviseres.

En anden konklusion i undersøgelsen er, at ligesom at positiv kontakt til de biologiske forældre kan øge de unges motivation for læring, kan et vanskeligt samvær give koncentrationsbesvær, bekymringer og dræne børnene og de unge i en sådan grad, at det kan gå ud over skolegang og trivsel. Derfor foreslås det i undersøgelsen, at læreren i sådanne perioder er i tæt kontrakt med plejeforældre og kontaktpædagoger samt eventuelt underretter kommunen i svære tilfælde. Sagsbehandlere og familieplejekonsulenter bør desuden inddrage børnenes ønsker og behov i beslutninger angående samvær.

Et eksempel på styrkelse af det tværfaglige samarbejde ses i den såkaldte *LUKoP-model*, som VIVE har gennemført en effektevaluering af. I modellen oprettes der et team omkring det anbragte barn eller den anbragte unge bestående af barnets plejeforældre, en speciallærer, barnets kontaktlærer og en psykolog (Andersen & Eiberg 2018). Målet med modellen er at styrke mulighederne for, at barnet færdiggør folkeskolens afgangsprøve og modellen er inspireret af det svenske SkoleFam-program, som er en individuelt tilrettelagt skoleindsats for familieplejeanbragte, baseret på netværkssamarbejde (Durbeej & Gumbert 2016).

LUKoP-teamet planlægger og udfører sammen en individuelt tilrettelagt skoleindsats for barnet ud fra et generelt indsatskema, som skal tage højde for både faglige, kognitive og sociale faktorer. Først fastlægges barnets styrker og svagheder gennem standardiserede tests. I den forbindelse afholdes to formøder, hvor psykologen i samarbejde med speciallæreren bearbejder resultaterne og præciserer barnets behov. Dette diskuteres derefter på et møde med alle teammedlemmer, hvorefter LUKoP-planens udviklingsmål, skolestøttende aktiviteter, evalueringsmetode samt ansvar for implementeringen af de enkelt dele fastlægges. Herefter møder LUKoP-teamet hver tredje måned af seks gange for at følge op på udviklingen. Efter disse afholdes desuden en feedback-session med barnet, der har til formål at skabe rum for dialog og deltagelse.

Indsatsen er afprøvet på danske børn i familiepleje for 1. til 7. klassetrin, men sammen-tænkningen af anbringelsessted, skole og forvaltning i styrkelsen af barnets eller unges skolegang kan tænkes at være relevant for en bredere målgruppe (Andersen & Eiberg 2018). Resultaterne viser, at de børn, som har modtaget LUKoP-indsatsen signifikant øgede deres læsehastighed, men der på andre faglige parametre inden for eksempelvis matematik ikke sås en mereeffekt, sammenlignet med en kontrolgruppe. Inden for kognitiv udvikling fører indsatsen til en øget sprogforståelse og generel IQ, mens indsatsen ikke førte til signifikante mereeffekter på parametre som selvregulering og selvbillede. Derudover viser resultater også, at effekterne af indsatserne stagnerer over tid. Dette blandede billede af effekter ligner resultaterne af det svenske SkolFam-projekt (Durbeej & Gumbert 2016) og et lignende projekt i Norrköbing (Tordön et al. 2014).

Et andet eksempel på, hvordan man kan styrke samarbejdet mellem anbringelsessted og skole som en måde at styrke de anbragtes inklusion i uddannelsessystemet, ses i VIVE undersøgelse af interne skoler på døgninstitutioner (Bager et al. 2016). Her fremhæves blandt andet *udeskolelærere* fra døgninstitutionens Orøstrands interne skole.

I udslusningen af elever fra interne til almindelige folkeskoler forekommer flere problematikker, fordi eleven nu skal indgå i en anden skolesammenhæng med en anden organisatorisk opbygning. Samtidig er der risiko for, at elevens faglige kompetencer ikke understøttes tilstrækkeligt, fordi overgangen ikke klæder nye lærere tilstrækkeligt på iforhold til elevens faglige udgangspunkt.

På Orøstrand har man derfor oprettet en stilling til en såkaldt udeskolelærer, der skal understøtte overgangen. Udeskolelæreren har et godt kendskab til de omkringliggende skoler, lærere og classesammensætninger og kan bruge denne viden til at optimere udslusningen af den enkelte elev. Udeskolelæreren kan også løbende sparre med lærerne på den eksterne folkeskole og bidrage med sit kendskab til eleven samt agere faglig og psykosocial støtte, hvis eleven har behov for det. Forbindelsen mellem skolen og anbringelsesstedet skaber tryghed, da det understøtter en tæt koordineret overgang.

Vurderingen fra Orøstrand i VIVEs undersøgelse er, at udeskolelærer-funktionen er en af de væsentligste grunde til, at Orøstrand har succes med udslusningen af elever, og fagpersonalet på institutionen omtaler funktionen som tryghedsskabende for den eksterne skole, fordi de klædes på til at modtage eleven.

En tredje eksempel på forstærkning af det tværfaglige samarbejde mellem anbringelsessted og skolen kan ses i Mariagerfjords koncept om en læreruddannet *plejefamiliesupervisor* (Skovhus 2016). Formålet med supervisoren var at bidrage til en tryk, stabil og sammenhængende skolegang for det anbragte barn.

Den socialfaglige og læreruddannede supervisor kan ved hjælp af et indblik i barnets faglige resultater være med at fokusere den uddannelsesmæssige indsats i samarbejde med barnets lærer. Over en etårig projektperiode modtog den enkelte plejefamilie supervision tre gange, hvoraf den sidste supervision blev foretaget i en gruppe af fire plejefamilier. Su-

pervisoren fokuserede på følgende områder: Inklusion, indlæring, samarbejde med skolen, understøttende undervisning og lektier, didaktik, fast daglig struktur samt motivation.

Projektet forløb fra 2015 til 2016 og der blev af kommunen udvalgt 10 børn til at modtage indsatsen med den ekstra læreruddannede supervisor, mens 10 andre børn fungerede som kontrolgruppe uden den ekstra indsats. Ved projektets start og slutning indsamlede supervisoren testresultater i læsning og matematik for begge grupper. Derudover blev der indsamlet spørgeskemadata fra børn, plejefamilier og lærere.

Evalueringsresultaterne viste, at 80 % af børnene i projektgruppen over projektperioden havde en fremgang i læsning. Dette skyldtes øget fokus på daglig læsning og genfortælling af historier. Derudover havde 60 % af børnene fremgang i matematik. Til sammenligning opnåede alene 25 % af børnene i kontrolgruppe fremgang i disse kategorier. Derudover oplevede 60 % af børnene i projektgruppen et øget selvværd, hvor fokus var på barnets trivsel i skoleklassen.

3.2 Positive forventninger

I Københavns Kommune undersøgelse af anbragte børn og unges skolegang, var en anden af konklusionerne, at skolelærernes forventninger til eleverne spiller en vigtig rolle i at motivere de anbragte børn og unge. Der er hos de interviewede lærere gode erfaringer med at undervise ud fra en ressourcefokuseret tilgang, som er kendetegnet ved at udtrykke positive forventninger til børnenes og de unges evner og arbejde. Forventningerne skal følges af et "mildt pres", men må ikke bliver for urealistiske, da det kan virke demotiverende for unge med faglige vanskeligheder. Der bør løbende holdes fokus på, hvad barnet eller den unge gør rigtigt og godt, frem for det modsatte. Eftersom anbragte ofte er mere udsatte på deres trivsel, har de typisk brug for, at lærere eksplicit og i en større grad end normalt viser interesse og engagement, og at de ikke gør plads til mistolkninger af deres intentioner. For at øge de ældste elevs motivation, kan lærerne desuden overveje at inddrage de unge og deres interesser i planlægningen af undervisningens emner og læringsstile. Dette er delvist også strategier, som plejefamilier og kontaktpædagoger kan benytte for at øge den indre motivation for skolearbejde hos den unge.

Et andet eksempel på denne tilgang kan ses i projektet *Styrket Indsats*, hvor man bl.a. har gjort brug af positiv afvigelse (Hansen et al. 2017). Projektet havde til formål at forbedre anbragte børns trivsel og muligheder for at lære i folkeskoleårene ved at undersøge de positive historier. Hvornår lykkes det, og hvordan lykkes det? Gennem en periode på to år har ledere og medarbejdere på 14 døgninstitutioner arbejdet med metoden *Positiv Afvigelse* for at skabe en mere nuanceret forståelse af, hvorfor det er svært for anbragte børn og unge at gennemføre folkeskolen, og hvad der går forud for, at de unge lykkes med skolen.

Positiv afvigelse er en metode til at afdække, hvilke strategier, der gør, at børn trods dårlige forudsætninger alligevel lykkes. Kernen i tilgangen er inklusion af børnenes perspektiv

på effektive og konkrete handlinger i udarbejdelsen af fælles løsninger og målretning af pædagogers og læreres indsats. Som metode er positiv afvigelse karakteriseret ved at fokusere på de positive historier og på, hvad organisationen kan lære af dem. De positive praksisser, som er fundet i arbejdet med metoden, er på døgntilbuddene blevet omsat til forskellige initiativer, der på forskellig vis støtter op om børnenes skolegang.

Metoden består af fem faser:

- 1) Invitation til at tage hånd om problemet og ejerskab over løsningsprocessen.
- 2) Definition af problemet og muligheder for at måde det samt identifikation af stakeholders.
- 3) Identificering af positive afvigere i fællesskabet.
- 4) Kortlægning af adfærd og generelle strategier, der muliggør positiv afvigelse.
- 5) Beslutning om, hvilke af de identificerede strategier, der ønskes implementeret.

Positiv Afvigelse blev afprøvet i perioden 2015-2017 på 14 danske døgntilbud. Afprøvningen af blevet evalueret gennem survey-besvarelser fra medarbejdere og unge samt fokusgruppeinterviews med ledelse og emedarbejdere, og individuelle interviews med de unge. De unge har efter brug af metoden færre kammeratskabsproblemer og større prosocial adfærd, mens der dog ikke ses en signifikant stigning i den generelle trivsel for gruppen. Andelen af unge, der kan lide at gå i skole, stiger over perioden. Der ses desuden et fald i fravær og interviews med de unge anbragte indikerer også, at de mærker et øget fokus på skole og lektier samt klarrere forventninger til at skolearbejdet passes. Desuden viser evalueringen, at døgntilbuddene opnår en tættere kontakt med skolen, de unge ser et formål og en fremtid med skolegangen på af det større fokus på struktur, uddannelsesplaner og praktikpladser, som arbejdet med metoden har afstedkommet.

3.3 Skoleunderstøttende indsatser

Den førmtalte undersøgelse fra Københavns Kommune rummer også forslag til initiativer, som kan styrke de anbragtes læringsmiljø. Særligt på døgninstitutioner bør der ifølge undersøgelsen arbejdes på, at rammerne for lektiehjælp forbedres, da de anbragte børn og unge ofte oplever støj samt manglende tilgængeligt og fagligt kompetent personale. Der er dog gode erfaringer med at bruge mentorer, fx Mentor Danmarks Lektiehjælp, eller alternativer såsom betalt lektiehjælp, online lektiehjælp eller frivillige foreninger. For at understøtte uddannelse hos de anbragte bør det ifølge undersøgelsen også være et fokuspunkt i fx rekrutteringen af plejefamilier. I tilfælde af familier med lav eller ingen uddannelse, vil det være vigtigt at sikre, at familierne har stærke værdier om skolegang og uddannelse. Ved familienetværksanbringelser vil plejeforældre ofte have kortere uddannelser og derfor bør kommunen i disse tilfælde være særligt fokuserede på at tilbyde betalt lektiehjælp.

Der er i de senere år også afprøvet flere metoder, som mere direkte søger at understøtte anbragte børn og unges faglige indlæring og skolegang. Et af disse eksempler er projektet *Styrket Faglighed*, som blev igangsat i 2015 af satspuljepartierne (Rosholm et al. 2019). I

projektet, der har til formål at forbedre det faglige niveau i dansk og matematik hos udsatte børn og børn med lav socioøkonomisk baggrund, anvendes de to skoleunderstøttende indsatser *Makkerlæsning* og *Klub Penalhus* til anbragte børn og unge. Makkerlæsning har tidligere være afprøvet i Sverige, hvor det viste lovende resultater (Tideman et al.), og blev i Danmark afprøvet i et lodtrækningsforsøg blandt anbragte børn i 3. og 5. klasse.

I Makkerlæsning læser barnet sammen med en makker, efter særlige læseteknikker velegnet til udsatte børn. Makkeren kan være en plejeforælder, pædagog eller lærer. Barnet og makkeren træner tre gange om ugen i 20 minutter ad gangen i 16 uger. Makkerlæsningen har forinden deltaget i et kursus og kan løbende finde hjælp og motivation ved tilknyttede konsulenter samt i et udleveret hæfte med læseforslag til målgruppen.

Makkerlæsning havde en signifikant positiv effekt på barnets evne til afkodning af tekst samt tekstforståelse. Indsatsen havde en langtidseffekt et halv år efter afslutning på psykosocial trivsel såsom nedsat hyperaktivitet, reducerede opmærksomhedsforstyrrelser og færre vanskeligheder ift. jævnaldrende. Barnet nød ifølge evalueringen godt af de 20 minutters alenetid med den voksne samt succesoplevelsen ved at kunne bruge læseværktøjerne, hvilket kan være en af årsgerne til de positive resultater på trivsel.

I samme projekt blev metoden Klub Penalhus også afprøvet til andre børn i samme målgruppe (ibid.). I Klub Penalhus modtager det anbragte barn en pakke med farverige læse- og skriveredskaber hver tredje uge i løbet af 16 uger. Hver pakke har sit eget tema, men der er ingen krav til, hvordan det skal bruges. Materialerne kan være både bøger, matematikmaterialer, spil eller skrive- og læseredskaber, der er udvalgt i samarbejde med folkeskolelærere og faglige konsulenter i dansk og matematik. Hver pakke indeholder desuden et brev fra en kendt dansker, der forsøger at motivere børnene. Klubben har desuden en hjemmeside med ekstra øvelser og konkurrencer.

Evalueringen viste, at Klub Penalhus havde en positive effekt på børnenes evne til afkodning, men dette gjaldt dog kun særligt fagligt udfordrede. Jo mere motiveret barnet var for at bruge materialerne, jo større effekt havde det på barnets udvikling i tekstforståelse. Indsatsen havde ingen effekt på matematikkundskaber, men bidrog til gengæld til flere trivselsfaktorer, såsom social trivsel og inspiration umiddelbart efter indsatsens afslutning. Seks måneder efter afslutning gav Klub Penalhus også positive effekter på trivselsfaktorer såsom nedsat hyperaktivitet og opmærksomhedsforstyrrelser samt en lavere grad af psykosociale vanskeligheder samlet set. Størstedelen af de deltagende børn fik desuden en større læselyst.

Et andet eksempel på skoleunderstøttende indsatser, er Egmont Fondens projekt Lær for Livets *Learning Camps* og *Mentorordning* (Frørup et al. 2020, Kjeldsen et al. 2018). Lær for Livet er et landsdækkende læringsprogram, der startede i 2013 og er målrettet anbragte børn i alderen 10-13 år. Learning Camp'en afholdes over to uger i sommerferien, 5 dage i efterårsferien for begyndende årgange, og der afholdes derefter løbende tematiske weekend camps over programmets seks-årige forløb. Ved start bliver barnet en del af en årgang, som det følges med, hvorfor de løbende arrangementer både fungerer som en

faglig opfølgning, men også understøttende for barnets mulighed for at knytte længerevarende venskaber og styrke følelsen af fællesskab.

Learning Camps er blevet evalueret af DPU ved Aarhus Universitet og bygger på både kvantitative og kvalitative data. På den korte bane viser resultaterne en moderat positiv effekt på læring i matematik og stavning samt en stor positiv effekt i læsning, hvor børnene går fra at være markant under gennemsnittet til at være over. På den længere bane viser resultater dog, at indsatsen kun giver en lille (og insignifikant) udvikling i matematik og små positive effekter på stavning og læsning. De positive resultater på kort sigt, kan altså ikke holde på lang sigt, hvorfor det ifølge evaluaterne er vigtigt at indsatsen følges op af andre indsatser for at videreføre virkningsfulde læringsmidler. Den kvalitative evaluering af campen viser dog mere entydige positive resultater for både trivsel og faglighed.

Lær for Livets Mentorordning er en frivillig, individuel tilgang, der særligt adskiller sig fra lignende ordninger i sin langvarige karakter, hvor barnet kan blive i ordningen i op til 6 år. Det længerevarende mentorforløb giver tid og plads til, at ordningen kan tilpasses mentorbarnets mentale, sociale og faglige udvikling undervejs. Ordningen har et fagligt fokus på lektiehjælp og skolearbejde, hvorfor mentorerne skal deltage i et todages uddannelsesforløb smat have gennemført en ungdomsuddannelse, vær over 18 år og binde sig til en periode på 18 måneder. Der er dog stor forskel på, hvordan de enkelte mentorer tilrettelægger forløbet med mentorbarnet, hvor nogle har bøgerne fremme og har et fagligt fokus en stor del af tiden, men andre i højere grad inkluderer sociale aspekter i møderne.

Evalueringen, som også er foretaget af DPU ved Aarhus Universitet og baserer sig på kvantitative og kvalitative data, peger på, at mange mentorer (95 %) vurderer, at deres mentorbarn primært får et socialt udbytte af ordningen, selvom antallet, der vurderer, at børnene også får et skolefagligt udbytte også er højt (78 %) (Frørup et al. 2020). Flere børn fortæller, at de anser deres mentor for en voksenven, de ofte taler bedre med end dem de bor med. Dette positive forhold støttes af, at flere mentorer giver udtryk for at mentorbarnet nærmest er blevet en del af deres familie. Der er i evalueringen dog ikke anvendt kvantitative mål for børnenes faglig udbytte.

4 Fritidsliv og socialt netværk

Anbragte børn er ofte, hvad nogle kalder "netværksfattige", det vil sige, at de oplever et fravær af personer, som de kan hente hjælp hos i vanskelige situationer (Egelund et al. 2009). Ofte har en anbringelse uden for hjemmet ikke hjulpet på denne situation. Inden for dele af den sociologiske forskning taler man med begrebet som *bridging* om de muligheder, som det skaber for et individ at knytte andre typer sociale relationer end de tætte og langvarige bånd, som vi i afsnit to beskrev som *bonding* (Putnam 2000).

Bridging er også et vigtigt element i opbygningen af et individs såkaldte sociale kapital. Det handler 'at bygge broer' og vedrører en anden type relationer, som det enkelte barn eller den enkelte unge mulighed for at blive en del af et større fællesskab. Det sker typisk i skolen, på arbejdsmarkedet, i brede kammeratskabsgrupper og i fritidslivet. I det foregående afsnit fokuserede vi på de to førstnævnte, mens vi i dette afsnit primært fokuserer på de to sidste. Disse typer relationer er løsere og svagere, i modsætning til de tættere familielignende bånd, men de skaber ofte grundlag for, at de unge kan udvikle sig, skabe nye livsmuligheder og integration med samfundet (Granovetter 1973). I denne sammenhæng kan fx en fritids- eller foreningsaktiviteter spille en meget vigtig rolle for en udsat ung, da han eller hun herigennem får mulighed for at danne relationer til at andre ikke-udsatte unge og måske spejle sig i voksne rollemodeller.

Den modsatte side af denne sociale mekanisme ses hos nogle tidligere anbragte unge, som færdes i miljøer præget af andre normer end i det brede samfund (Laustsen 2020; 86ff). Disse unge kan gennem disse miljøer modtage en negativ social læring fra andre antisociale unge, hvilket afspejler sig i normbrydende adfærd, såsom butikstyveri, hærværk eller vold. Tidligere anbragte unge har samlet set en højere grad af normbrydende adfærd end deres jævnaldrende.

Anbragte børn 'brobygning' til prosociale miljøer, fx gennem fritidsaktiviteter, kan således være vigtige for at skabe social mobilitet for de unge. Ved at styrke disse relationer kan de unge øge sin sociale kapital og derigennem skabe både mere stabilitet og nye muligheder i sit liv.

På den måde kan ændringer i den enkeltes relationer fungere som såkaldte *turning points*, der på afgørende vis kan påvirke en udsat ungs livsbane i positiv retning (Sampson & Laub 2004). Nye positive socialiseringsoplevelser, der fx kan opnås gennem en fritidsaktivitet eller et fritidsbaseret fællesskab, kan modvirke indflydelsen fra tidligere negative erfaringer i en ungs liv og på den måde bidrage til at øge den enkelte unges livsmuligheder. Dette perspektiv tager således afstand fra en tænkning, der placerer tidlige negative tilknytningserfaringer og trauma i en ungs liv i en deterministisk position. Selvom sådanne oplevelser utvivlsomt påvirker den enkeltes identitet og gør den unges livsmestring vanskeligere, er det ikke barrierer, som udsatte unge ikke kan overkomme med den rette hjælp og støtte.

4.1 Støtte til fritidsliv

Et eksempel på støtte til anbragte børn og unges forenings- og fritidsliv ses i projektet Træningspas for Døgnanbragte (Jensen & Lysgaard 2014). Projektet forsøger at øge anbragte børn og unges interesse for idræt og sport på deltagernes egne præmisser. De får hver tildelt en frivillig personlig træner, som primært vil være pædagog- og lærerstuderende med idrætsfaglig kompetence. Trænerne skræddersyer et træningsprogram ud fra deltagerens præferencer for aktiviteter, tidspunkter og hyppighed og fokuserer på at give deltagerne succesoplevelser og anerkende deres kompetencer, for at sikre en høj motivation. Der kan både være tale om individuelle forløb, der eksempelvis er særligt hensigtsmæssige for stærkt udsatte unge, der kan have svært ved at indgå i sportslige sociale relationer, men det kan også være opstart i en idrætsforening.

Projektet har desuden udviklet et program til at understøtte overgangen fra individuel til gruppeorienteret idræt. Projektet blev afprøvet fra 2010 til 2014, hvor evalueringen blev baseret interviews med både unge, frivillige, projektansatte og pædagogisk personale på døgninstitutionerne. Resultaterne viser, at projektet styrker de unges sociale kompetencer, prosociale adfærd samt deres evne til at tackle deres følelser og udadreagerende adfærd. Deltagerne får gennem foreningslivet nye venner uden for deres normale miljø og opbygger selvtillid og selvværd.

Den øgede interesse for fysisk aktivitet har desuden medført en række positive sundhedsmæssige effekter såsom bedre kondition, søvn og rygestop. Efter projektets afslutning har flere af deltagerne fortsat i idrætsforeninger og ses stadig med deres personlige træner.

4.2 Socialt netværk

Når det anbragte barn bliver 18, frafalder megen af den støtte og de støttepersoner, der indtil videre har taget vare på vedkommende (Rifsdal, 2020). I processen, hvor den unge voksne nu skal flytte fra enten plejeforældre og søskende eller institutionens omsorgspersoner og venner, risikerer vedkommende at miste sit sociale fundament.

Derfor har Projekt UNIK i København sat fokus på at skabe et mere helhedsorienteret og længerevarende efterværn til unge mellem 18 og 30 år, både for at bygge bro til uddannelse og arbejde, men særligt for at understøtte udviklingen af sociale kompetencer og et sundt netværk. Selve indsatsen består i tilbud om psykologisk og terapeutisk rådgivning på individuelt plan, men også i grupper. Samtidig holder netværket ugentlige fællesspisning og udbyder kreative forløb samt en mentoruddannelse, der kan give tidligere anbragte succesoplevelsen ved at blive anset som en rollemodel af andre.

Deltagerne rapporterer, at de oplever et øget selvværd og større optimisme og trivsel end tidligere. Andelen af deltagere, der føler, at de har et godt socialt netværk stiger med 4

procentpoint og samlet set mener 66 % af deltagerne, at projektet har mindsket deres følelse af ensomhed. Derudover reducerer projektet også stofmisbrug og indlæggelser på psykiatrisk blandt de unge og øget til gengæld beskæftigelsen.

Et andet forsøg på at opkvalificere de unges sociale kompetencer og mentale robusthed er projektet Empower4U, som er et supplement til efterværnsindsatsen rettet mod 17-24 årige (Ledertoug, 2018). Empower4U er et forløb bestående af to camps og nogle efterfølgende tjek-ind dage, sociale arrangementer og et individuelt mentorforløb, der faciliteres gennem et samarbejde mellem Børnehjælpsdagen og virksomheden True North, hvor sidstnævnte primært står for afholdelsen af de to camps.

Aktiviteterne på campsene er oplevelsesorienterede og handler om at øge kendskabet til sig selv og sine kompetencer på en engagerende og vedkommende måde. Der arbejdes med fokusområder såsom optimisme, vedholdenhed, ejerskab, oprigtighed, relationsdannelse og selvfølelse.

Generelt viser resultaterne, at de unge har fået mere tillid til, at de kan klare kommende udfordringer og er blevet mere optimistiske, hvad angår fremtiden. De oplever en større mental sundhed, hvor de unge særligt lægger vægt på evnen til at danne relationer. Disse resultater bakkes op af de kvalitative interviews, hvor deltagerne peger på, at de gennem projektet har opnået en større selvindsigt, optimisme, et større fællesskab og tolerance over for forskelligheder.

5 Sundhed

Sundhed er et vidt begreb, der af WHO karakteriseres som "en tilstand af fuldkommen legemlig, sjælelig og socialt velvære og ikke blot fravær af sygdom og gener" (WHO, 1948). Sundhed er altså et grundvilkår for menneskelig trivsel, men samtidig også en kompleks tilstand, der påvirkes af en lang række faktorer.

Forskning viser, at forældres manglende fysiske og psykiske sundhed udgør en risikofaktor, der påvirker børnenes udvikling gennem barndommen (Vinnerljung et al. 2006). Dette gør sig naturligt særligt gældende for anbragte børn, hvis opvækst som regel har været præget af misbrug, vold eller anden form for omsorgssvigt i hjemmet. Disse forhold forklarer en stor del af de senere sociale og sundhedsmæssige forskelle blandt ikke-anbragte og anbragte børn (Ottosen et al. 2015; 88). Ud over forhold angående barnets biologiske forældre, vil selve anbringelsen også sætte børnene i en udsat position, da separation og sammenbrud i familiens og barnets livsforløb kombineret med negativ påvirkning fra andre udsatte børn kan have psykiske og fysiske sundhedsmæssige konsekvenser senere i livet. Dette manifesterer sig blandt andet som en øget psykisk sårbarhed og forekomst af misbrug blandt anbragte børn og unge (Lausten et al. 2013; 107). Det er disse to problematikker, der er hovedfokus i dette afsnit om sundhed.

Den hyppige tilstedeværelse af psykiske lidelser og misbrug giver de anbragte børn og unge dårlige forudsætninger for succesoplevelser i mange aspekter af livet såsom relationsdannelse til venner og familie samt uddannelse og beskæftigelse. Derfor er det en vigtig problematik at have for øje i helhedsorienterede indsatser (Socialstyrelsen, 2012). Disse konklusioner gør det relevant at undersøge muligheden for at forebygge eller håndtere udviklingen af psykiske lidelser og stofmisbrug blandt anbragte børn og unge.

5.1 Forebyggelse og behandling af stofmisbrug

Blandt gruppen af anbragte børn og unge ses et større stofmisbrug end hos andre jævnaldrende. En dansk sammenligning mellem 15-årige anbragte og ikke-anbragte unge viser, at mens der ikke nødvendigvis er stor forskel i alkoholforbruget mellem de to grupper på daværende tidspunkt, så har anbragte unge en markant større erfaring med at ryge hash. I undersøgelsen har cirka 39% af anbragte unge prøvet at ryge hash, hvilket er over tre gange så mange som deres jævnaldrende. Omkring 6 % svarede desuden, at de det seneste år havde røget hash 40 gange eller mere mens cirka 10 % rapporterede have prøvet andre stoffer end hash (Lausten et al. 2013). Anbragte børn og unge har generelt en langt større risiko for at udvikle et decideret alkohol- og stofmisbrug, hvorfor en tidlig indsats er afgørende for, at et eksperimenterende forbrug af rusmidler ikke får lov til at udvikle sig (Berlin et al. 2011).

Prøv Andre Veje (PAV) er et projekt, der forsøger at få unge til at reflektere over eget forbrug og i yderste konsekvens selv opsøge og indgå i misbrugsbehandling, ved at tilbyde medarbejdere på åbne anbringelsesinstitutioner en forbehandleruddannelse og give

dem redskaberne til at facilitere såkaldte PAV-forløb. Disse består af målrettede, helhedsorienterede og systematiske samtaleforløb bestående af 6-8 samtaler af en times varighed forløbende over 6 uger, hvor den unge får hjælp til at håndtere og forstå sit rusmideldforbrug. Der er ikke tale om egentlig behandling, da forløbene i højere grad skal udgøre en optakt, der alt efter behov forbereder den unge på at tage skridtet til reel misbrugsbehandling. Ideen med dette er, at flere undersøgelser viser, at unge kan have svært ved at se deres forbrug som problematisk og derfor afviser hjælp, hvor ordet "misbrug" indgår som en del af præmissen. Et problem som muligvis kan afhjælpes ved brobyggende indsatser som PAV-forløb (Socialstyrelsen 2012). Medarbejdernes forbehandlerruddannelse består af en introduktionsdag og fem workshops. Evalueringen af projektet viser, at kun en mindre gruppe af unge, 17 ud af 91 deltagere, bliver brobygget til egentlig misbrugsbehandling. De beskedne resultater skyldes et forholdsvist stort frafald blandt institutioner, men også mange personaleskift er i vejen for at skabe større effekter. Dog oplever næsten alle medarbejdere og ledere, at de er blevet dygtigere og mere kompetente til at håndtere unge med et forbrug af rusmidler og give en passende hjælp (Frederiksen, Pedersen & Skov, 2020).

5.2 Udvikling af mentale sociale evner

Ifølge flere studier og undersøgelser er gruppen af anbragte børn og unge overrepræsenterede i statistikkerne over psykiske lidelser og psykosociale vanskeligheder. Op mod 20 % af anbragte børn og unge har en psykisk diagnose, mens det for andre jævnaldrende er cirka 3% (Wolkind & Rushton 1994; Egelund & Lausten 2009). Tal fra både Danmark og Sverige viser ligeledes, at anbragte børn og unge i højere grad udviser tegn på depression og selvskadende adfærd end børn og unge generelt og tilmed har langt flere registreringer i det psykiatriske system (Vinnerljung et al. 2006).

Som en forebyggende indsats i arbejdet med psykisk udsatte unge er et projekt angående kultivering af anbragte børn og unges mentaliseringsevne afprøvet på 14 forskellige anbringelsesinstitutioner (Scavenius et al. 2020). Mentalisering er menneskets evne til bevidst eller ubevidst at forestille sig mentale tilstande såsom følelser, behov og intentioner og anvende dette i sociale sammenhænge til at forstå egen og andres adfærd og dermed undgå misforståelser i sine relationer. Et lavt mentaliseringsniveau er associeret med de sociale og psykiske lidelser, der er overrepræsenteret blandt anbragt børn og unge sammenlignet med jævnaldrende. Dette kan skyldes at mentaliseringsevnen grundlægges gennem forældre og andre tætte omsorgspersoner, hvis nærvær anbragte børn ofte har manglet. Derfor forsøger denne indsats at styrke unges mentaliseringsevne og dermed også deres handlekraft og sociale færdigheder.

Indsatsen består af to afprøvningen af to forskellige mentaliseringsprogrammer, henholdsvis Robusthedsprogrammet, der er afprøvet på 3 institutioner, og Mentaliseringsguiden, der er afprøvet på 11. Medarbejdere på de inkluderede institutioner skal i løbet af projektet deltage i programmernes undervisning og udvikle deres egen mentaliseringsevne og brugen af forskellige redskaberne i de daglige arbejdsgange. Medarbejdernes

udvikling smitter af på de unge, der bliver bedre til at forestille sig og kommunikere emotionelle og mentale tilstande, som ligger bag handlinger og adfærd. Programmet Mentaliseringsguiden består af et 7-dages kursus, en observationsdag samt supervision af fagpersonale og ledelsessparring. Robusthedsprogrammet består af et inspirationsforedrag, 5 kursusdage, en workshop for unge samt supervision til personalet. Robusthedsprogrammet har et større fokus på praktiske øvelser med et lettilgængeligt billed- og hverdagsprog og et minimum af fagsprog, mens Mentaliseringsguiden derudover arbejder mere i dybden med teorien bag. Slutevalueringens resultater indikerer, at mentaliseringsprogrammerne har en lille, men positiv effekt, da de unge bliver bedre til at afkode ansigtsudtryk og oplever et fald i socioemotionelle vanskeligheder. Dette fald er tydeligst blandt gruppen, der har afprøvet Mentaliseringsguiden. På trods af beskedne resultater er medarbejderne overvejende positive omkring arbejdet med indsatserne. De oplever blandt andet, at indsatserne har skabt et fælles sprog, at de selv har udviklet deres mentaliseringsevne over for børnene og de unge, og at disse også er positive omkring den nye tilgang. Midtvejsevalueringen viste desuden, at 95% af de adspurgte medarbejdere i brugte værktøjer fra programmerne i deres dagligdag (Scavenius et. al., 2019).

5.3 Opkvalificering af plejeforældre

At anbragte børn og unge generelt har flere psykiske problemer og lidelser end deres jævnaldrende stiller store krav til anbringelsesmiljøet omkring dem (Egelund & Lausten, 2009). Derfor kan der være brug for at opkvalificere og specialisere plejefamilier til at støtte og hjælpe børn og unge med psykiske vanskeligheder under anbringelsen (Christensen, 2015).

Forskningslitteraturen har beskæftiget sig med en bred vifte af evidensbaserede programmer målrettet plejefamilien som helhed, og her viser de generelle resultater positive effekter på problemadfærd og trivsel (ibid.). Et litteraturreview (Bergstrøm 2020) viser, at 9 ud af 12 projekter rettet mod plejeforældre og plejefamilien som helhed resulterede i færre indadrettede symptomer på psykisk og social mistrivsel såsom angst depression og stress.

I Københavns Kommune er man de senere år begyndt at fokusere på disse specialiserede plejefamilier i forsøget på at imødekomme behovene blandt anbragt børn og unge med psykiske udfordringer. I 2012 igangsatte man muligheden for, at sagsbehandlere kunne benytte sig af såkaldt "forstærket familiepleje" som alternativ til institution eller døgnanbringelse. Den forstærkede indsats i plejefamilien består af en øget støtte i form af hyppige besøg fra familieplejekonsulenten samt en fast daglig telefontid, hvor det er muligt for familien at komme i kontakt med vedkommende. Der foretages desuden ekstern supervision fra fagfolk såsom psykologer eller andre specialister, mens plejefamilien også selv uddannes i pædagogiske værktøjer til at håndtere omsorgssvigt og give barnet støtte. Plejefamilien får også mulighed for at indgå i en netværksgruppe, hvor de kan sparre og udveksle erfaringer samt modtage relevant undervisning i specifikke emner såsom neuroaffektiv udvikling. En vigtig del af projektet er desuden, at plejefamilien får bevilget op til 16 timers børnepasning om måneden for at skabe et pusterum, hvor familien

kan finde fornyet energi og er desuden også sikret et højt vederlagsniveau de første fire år af anbringelsen.

Projektevalueringens data er indsamlet ved hjælp af interview af børn og plejefamilier samt spørgeskemaer blandt sagsbehandlere. Resultaterne viser, at de unge udvikler sig positivt i plejefamilien, hvilket særligt ses på deres evne inden for følelshåndtering samt sociale kompetencer og relationer og i mindre grad i forhold til faglige resultater, hvor der dog er nogen, der har udviklet sig meget positivt. Plejeforældrene er tilfredse på et overordnet plan, idet de finder stor mening med arbejdet og oplevelsen af, at de unge udvikler sig. Plejeforældrene pointerer dog også, at de på trods af øget støtte stadig oplever systemet som bureaukratisk og langsommeligt. Nogle af forældrene oplever ikke, at den øgede støtte gør en forskel, men dette kan muligvis også forklares med, at flere familier ikke var klar over at mange af indsatserne, såsom lektiehjælp faktisk indgår i ekstra støtte og ikke udbydes til alle (Christensen, 2015).

6 Litteratur

Andersen, L. K. & Eiberg, M. (2018): *Skolestøtte til børn i familiepleje – delrapport II. Et implementeringsstudie af LUKoP-modellen*. København: VIVE.

Angel, Bjørn Øystein (2016): *Client Self-Management: Promoting Self-Help for Parents of Children in Foster-Care*. British Journal of social work (46).

Bager, S., Kohl, K. S., Strande, M. T., Karmsteen, K. & Nielsen, C. P. (2016): *Anbragte børns skolegang på intern skole*. København: VIVE.

Bergstrøm Martin, Marianne Cederblad, Kickan Hakansson, Ann Kristine Jonsson, Christian Munthe, Bo Vinnerljung, Ingegerd Wirtberg, Pernilla Ostlund og Knut Sundell (2020): *Interventions in Foster Family Care: A Systematic Review*. Research on Social Work Practice 30(1)

Berlin, Marie, Bo Vinnerljung & Anders Hjern (2011): *School performance in primary school and psychosocial problems in young adulthood among care leavers from long term foster care*. Children and Youth Services Review (33). Pp. 2489–2497

Bolvig, Iben, Mathilde Almlund, Tine Mundbjerg Eriksen, Mette Thorsager Jensen, Hans Skov Kloppenborg og Jill Mehlbye (2019): *Støtteforanstaltninger til børn anbragt i plejefamilie og deres plejeforældre – Omfang, forskelle og effekter*. VIVE.

Christensen, Dinne Skjærlund (2015): *Det der med at træde ind ad døren og – hey, her dufter af mig - Afsluttende evaluering af projekt Forstærkede plejefamilier i Københavns Kommune*. Socialforvaltningen, Center for Familiepleje.

Deloitte (2014): *Evaluering, videnindsamling og formidling på det specialiserede plejefamilieområde Afsluttende evaluering*. Socialstyrelsen

Durbeej, N. & Gumpert, C. H. (2016): *Effektutvärdering av arbetsmodellen Skolfam bland familjehemsplacerade barn i Sverige*. Stockholm: Centrum för psykiatriforskning.

Egelund, T., Christensen, P. S., Jakobsen, T. B., Jensen, T. G. & Olsen, R. F. (2009): *Anbragte børn og unge. En forskningsoversigt*. København: VIVE.

Frederiksen, Kirsten Søndergaard, Mads Uffe Pedersen og Karina Berthu Ellegaard Skov (2020): *PAV-Forbehandlingsprogrammet - Udbredelsen af "Prøv Andre Veje" på åbne anbringelsessteder*. Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet.

Frørup, A. K., Hald, C. L. og Langager, S. (2020): *Lær for Livet – learning camp-modellen, mentorordningen og brobygningsindsatserne*. DPU: Aarhus Universitet.

Granovetter, M. S. (1973): "The Strength of Weak Ties". *American Journal of Sociology* (78; 6), pp. 1360-1380.

- Hansen, H., Sandoy, T. M. & Mehlsen, L. (2017): *Styrket Indsats over for anbragte børn – Evaluering af metoden Positiv Afvigelse på 14 døgntilbud*. København: VIVE.
- Frederiksen, Kirsten Søndergaard, Mads Uffe Pedersen og Karina Berthu Ellegaard Skov (2020): *PAV-Forbehandlingsprogrammet - Udbredelsen af "Prøv Andre Veje" på åbne anbringelsessteder*. Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet.
- Hestbæk, A. (2020): *Mentorfamilier til anbragte børn og unge Midtvejsrapport fra projekt HIFIA – Helhedsorienteret indsats for familier i Aarhus Kommune*. VIVE
- Jensen, J. M. & Lysgaard, J. A. (2014): *Slutevaluering af Træningspas for unge døgnanbragte*. Institut for uddannelse og Pædagogik (DPU) Aarhus Universitet.
- Kjeldsen, C. C., Torre, A. og Langager, S. (2018): *Skolefaglige kort- og langtidseffekter af intensive læringsforløb*. DPU: Aarhus Universitet.
- KL (2015): *Anbragte børn klarer sig langt dårligere end andre børn*. København: KL.
- Klyvø, L. & Larsen, M. (2016): *Bedre støtte til anbragte børn og unges skolegang - Perspektiver fra Københavns Kommune*. København: Videnscenter for Anbragte Børn og Unge, Københavns Kommune.
- Knudsen, L. & Egelund, T. (2011): *Effekter af slægtspleje. Slægtsanbragte børn og unges udvikling sammenlignet med plejebørn fra traditionelle plejefamilier*. København: SFI.
- Lausten, M., Andersen, D., Skov, P. R. & Nielsen, A. A. (2013): *Anbragte 15-åriges hverdagsliv og udfordringer. Rapport fra tredje dataindsamling af forløbsundersøgelsen af anbragte børn født i 1995*. København: VIVE.
- Laustsen, M., Frederiksen, S. & Olsen, R. F. (2020): *Tidligere anbragte unge – 18 år og på vej mod voksenlivet*. København: VIVE.
- Ledertoug, Mette Marie, 2018: *EMPOWER4U - Fra udsat anbragt til egen tilværelse*. DPU, Aarhus Universitet.
- Ottosen, M. H., Lausten, M., Frederiksen, S. & Andersen, D. (2015): *Anbragte børn og unges trivsel 2014*. København: VIVE.
- Putnam, R. (2000): *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon and Schuster.
- PWC & VIVE (2020): *Målrettet støtte til forældre hvis barn eller ung er anbragt*. Vidensafdækning. PWC.
- Rambøll (2020): *Styrket læringsmiljø for anbragte børn og unge. Screening af vidensgrundlag og udvikling af indsatsmodel*. København: Rambøll Management Consulting.
- Rasmussen, B. M., Søbjerg, L. M., Jæger, S. J. & Rasmussen, M. K. (2020): "Netværksanbringelser – et uforløst potentiale". *Udenfor nummer (40)*, pp. 14-23.
- Rifsdal, Rasmus (2020): *Analyse af projekt unik sociale og økonomiske værdiskabelse – primo 2016 til ultimo 2020*. Økonomer uden Grænser.

Rosholm, M., Vind, B. D., Laursen, N. B., Lomholt, J. J. & Nielsen, S. A. (2019): *Evaluering af skolerettede og skoleunderstøttende indsatser i projekt "Styrket faglighed blandt udsatte børn i folkeskolen"*, Trygfondens Børneforskningscenter.

Sampson, R. J. & Laub, J.H. (2004): "A General Age-Graded Theory of Crime: Lessons Learned and the Future of Life-Course Criminology". Farrington, D. (red) *Advances in Criminological Theory: Testing Integrated Development/Life Course Theories of Offending*.

Scavenius, Christoffer, Steffen Kaspersen, Steen Juul Hansen & Jens Hardy Sørensen (2019): *Opstart af to mentaliseringsbaserede programmer – Midtvejsevaluering af 'Styrkelse af børn og unges mentaliseringsevne, handlekraft og sociale færdigheder'*. VIVE

Scavenius, Christoffer, Steffen Kaspersen, Steen Juul Hansen & Jens Hardy Sørensen (2020): *Resultatdokumentation af to mentaliseringsbaserede programmer – Afsluttende evaluering af 'Styrkelse af børn og unges mentaliseringsevne, handlekraft og sociale færdigheder'*. VIVE

Skovhus, L. (2016): *Evaluering - Projekt med tilknytning af læreruddannet plejefamiliesupervisor*. Mariager: Mariagerfjord Kommune.

Socialstyrelsen (2012): Unge med misbrug. <https://viden.sl.dk/artikler/boern-og-unge/soci-alt-udsatte/unge-med-misbrug/>

Socialstyrelsen (2014): *Specialiserede Plejefamilier – Viden- og inspirationskatalog*.

Tideman, E., Sallnäs, M., Vinnerljung, B. & Forsman, H. (2013). *Paired Reading: Ett försök i sju kommuner med lästräning för familjehemsplacerade barn*. Allmänna barnhuset.

Tordön, R., Vinnerljung, B. & Axelsson, U. (2014): Improving foster children´s school performance: a replication of the Helsingborgs study. *Adoption & Fostering* 38(1), pp.37-48.

Vinnerljung, Bo, Anders Hjern & Frank Lindblad (2006): *Suicide attempts and severe psychiatric morbidity among former child welfare clients – a national cohort study*. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 47(7).

WHO (1948): Preamble to the Constitution of WHO as adopted by the International Health Conference. New York